

УДК: 330.8:338.2:378

С.В. Бреус, М.П. Денисенко

DOI: 10.36919/2312-7812.1.2023.85

ОСНОВНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ БІОЕКОНОМІКИ

Мета статті полягає у вивченні, обґрунтуванні та розвитку теоретичних підходів до поглибленого дослідження біоекономіки як високотехнологічної складової економіки України у контексті управління економічною безпекою держави в умовах її відбудови у післявоєнний період.

Наукові результати, одержані у процесі дослідження, базуються на загально наукових та спеціальних методах, які слугують в якості підтвердження достовірності одержаних результатів та висновків, зокрема таких як: логічний, теоретичного узагальнення, монографічний та порівняння, узагальнення, аналізу, синтезу тощо.

Розкрито сутність можливості активізації зусиль на усіх рівнях управління щодо відновлення розірваного зв'язку між освітою, наукою та виробництвом через призму розвитку національної економіки у зв'язку з її залученістю до світової, зокрема важливої її складової — біоекономіки — на інноваційних засадах. Зокрема акцентовано увагу у контексті підвищення рівня розвитку економіки держави на доцільності врахування наявного світового досвіду управління національною економікою задля використання на теренах України кращих світових практик з подальшою їх адаптацією задля забезпечення висхідного тренду економічного зростання держави та просування, у перспективі, регіональних програм індустрії 4.0 з розглядом їх особливостей та визначенням сильних сторін. Поглиблене дослідження шляхом розгляду сутності, характерних рис з урахуванням особливостей впливу на економіку основних моделей управління національним господарством, які зарекомендували себе як ефективні у процесі використання провідними економіками світу. Зроблено висновок про те, що в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну актуалізується потреба у докорінному перегляді та формуванні на цій основі нової парадигми економічного розвитку держави та його безпекової доктрини з акцентуванням уваги на розробленні та впровадженні проєктів з використанням моделі A.S.A.P. у сфері біоекономіки з урахуванням окремих рис американської моделі управління національною економікою.

The purpose of the article is to study, substantiate and develop theoretical approaches to the in-depth study of bioeconomy as a high-tech component of the economy of Ukraine in the context of managing the economic security of the state in the conditions of its reconstruction in the post-war period.

The scientific results obtained in the research process are based on general scientific and special methods that serve as confirmation of the reliability of the obtained results and conclusions, in particular, such as: logical, theoretical generalization, monographic and comparison, generalization, analysis, synthesis, etc.

The essence of the possibility of intensifying efforts at all levels of management to restore the broken connection between education, science and production through the prism of the development of the national economy in connection with its involvement in the world economy, in particular its important component — the bioeconomy — on an innovative basis is revealed. In particular, in the context of increasing the level of development of the state's economy, attention is focused on the expediency of taking into account the existing world experience of managing the national economy in order to use the best world practices on the territory of Ukraine with their further adaptation in order to ensure the upward trend of the state's economic growth and the promotion, in the future, of regional Industry 4.0 programs with consideration their features and determination

of strengths. An in-depth study by considering the essence, characteristic features, taking into account the specifics of the impact on the economy of the main models of managing the national economy, which have proven themselves to be effective in the process of being used by the world's leading economies. It was concluded that in the conditions of a full-scale invasion of Russia into Ukraine, the need for a radical revision and formation on this basis of a new paradigm of the economic development of the state and its security doctrine with an emphasis on the development and implementation of projects using the A.S.A.P. model is actualized. in the field of bioeconomy, taking into account certain features of the American model of managing the national economy.

Ключові слова: управління економічною безпекою держави, парадигма, доктрина, національне господарство, інновації, біоекономіка, моделі управління національною економікою.

Keywords: management of the state economic security, paradigm, doctrine, national economy, innovations, bioeconomy, models of national economy management.

Постановка проблеми. За сучасних реалій розвитку України в умовах зовнішньої агресії з боку росії, нанесені значні збитки у результаті цього як економіці, інфраструктурі, навколишньому середовищу тощо з *урахуванням значної обмеженості* ресурсів, як відновлюваних, так і невідновлюваних, нагальною стає потреба у докорінному перегляді та формуванні на цій основі нової парадигми економічного розвитку держави загалом та його безпекової доктрини з урахуванням реалій суспільного розвитку, де акцент має бути зроблений на розробленні та впровадженні проєктів з використанням моделі A.S.A.P. (з компонентами: людський потенціал, ефективні адміністративні структури, адаптовані стратегії) як моделі співпраці між академічною та університетською наукою і бізнесом, що дає рекомендації щодо підвищення рівня взаємодії між ними на рівні регіонів [1], зокрема у сфері біоекономіки, заснованій на використанні біотехнологій за рахунок поновлюваної біологічної сировини [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців [1-10] досить широко розглянуто окремі аспекти управління економічною безпекою на усіх ієрархічних рівнях, біоекономіки як високотехнологічної складової економіки, ролі та значення інновацій для розвитку економіки, моделі управління національною економікою, однак віддаючи належне науковим напрацюванням авторів за проблематикою дослідження, детальнішого розгляду потребують аспекти, пов'язані з управлінням економічною безпекою держави у контексті розвитку біоекономіки щодо відновлення економіки у післявоєнний період з урахуванням активізації співпраці закладів вищої освіти та бізнесу, що сприятиме забезпеченню превентивної реакції на зовнішні виклики та підвищенню рівня економічної безпеки держави.

Мета статті. Мета статті полягає у вивченні, обґрунтуванні та розвиткові теоретичних підходів до поглибленого дослідження біоекономіки як високотехнологічної складової економіки України у контексті управління економічною безпекою держави в умовах її відбудови у післявоєнний період.

Викладення основного матеріалу дослідження. В умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну дії з боку країни-агресора призвели до значних економічних збитків національному господарству (за попередніми оцінками у розмірі не менше 700 млрд дол. США [3]), руйнації інфраструктури — воєнної, цивільної, соціальної, транспортної тощо, що справило також значний деструктивний вплив на екосистему не лише вітчизняну, але й світову (як наслідок відбулось порушення міжгалузевого

балансу у розрізі стабільного та ефективного функціонування реального та фінансового секторів економіки) з урахуванням інноваційної складової розвитку економіки.

У цьому контексті важливого значення набуває активізація зусиль на усіх рівнях управління щодо відновлення розірваного зв'язку між освітою, наукою та виробництвом, що актуально розглядати через призму розвитку національної економіки у зв'язку з її залученістю до світової та урахуванням важливої її складової — біоекономіки (зважаючи на необхідність при дослідженні безпеки як категорії також враховувати можливі ресурси різних видів, наявність яких в достатньому обсязі дозволить досягти такого стану, за якого буде забезпечений належний рівень безпеки задля можливості протидіяти зовнішнім та внутрішнім загрозам [4]).

Зважаючи на сучасні реалії функціонування економіки України задля забезпечення сталого тренду економічного зростання держави та підвищення рівня її економічної безпеки у контексті управління нею важливого значення набуває розвиток біоекономіки, що дає можливість підвищувати енергоефективність, рівень повторного використання відходів, розвивати відновлювану енергетику на основі біомаси, здійснювати екологізацію промислового сектора, підвищувати стійкість аграрного сектора, розвивати медичні технології тощо [4], що можливо, зокрема, за рахунок активізації використання інноваційної складової розвитку економіки. Об'єктивними підставами для цього, зокрема є: інновації виступають в якості базового елемента ефективної інвестиційно-інноваційної політики держави та важливого інструмента створення й підтримки конкурентних переваг усіх елементів соціально-економічної системи на вітчизняному та міжнародному ринках інноваційної продукції, а також важливою складовою є роль закладів вищої освіти у розбудові національних та європейських стратегічних екосистем.

У цьому контексті підвищення рівня розвитку економіки держави, зокрема на засадах інновацій, справляє значний вплив на рівень соціально-економічного розвитку держави, рівень її економічної безпеки у контексті управління нею та має враховувати наявний світовий досвід управління національною економікою задля використання на теренах України кращих світових практик з подальшою його адаптацією задля забезпечення висхідного тренду економічного зростання держави задля просування, у перспективі, регіональних програм індустрії 4.0 з розглядом їх особливостей та відповідним визначенням сильних сторін. Задля реалізації зазначеного доцільним є поглиблення дослідження шляхом детальнішого виявлення особливостей основних моделей управління національною економікою, які зарекомендували себе як ефективні у процесі використання провідними країнами світу (таблиця 1).

У результаті аналізування даних таблиці, слід зазначити, що впровадження існуючих моделей управління національною економікою на теренах України можливе за умови їх адаптації до вітчизняних реалій й повинне враховувати основні аспекти *управління економічною безпекою держави* [11-13] у контексті розвитку біоекономіки в межах реалізації стратегічних цілей та завдань України у післявоєнний період, що найповніше враховує американська модель.

Таблиця 1

Характерні риси та особливості основних моделей управління національною економікою

Характерні риси та особливості впливу на економіку	Особливості
Американська (ліберальна) модель управління національною економікою	
Система економічних відносин, за якої її структура модифікується залежно від поточних потреб ринку та перспективних напрямів спрямування ресурсів. Цільова орієнтація уряду на інтенсифікацію інноваційних процесів та підтримку дифузії науково-технічних розробок у виробничій сфері економіки. Виняткову роль відіграє якісно сформована нормативно-правова база та раціональний розподіл владних повноважень	Відбувається налагодження ефективного державно-приватного партнерства, у якому ключовими орієнтирами виступають потреби ринку та науковий прогрес сприяє регіональному збалансуванню структурних пропорцій, при цьому стимулюючи процеси динамічного економічного зростання
Європейська модель управління національною економікою	
Орієнтована на усунення територіальних асиметрій розвитку; відхід від практики здійснення галузевої підтримки та дотації пріоритетних виробництв (що має на меті підтримку конкурентних взаємодій на європейських ринках та уникнення формування монопольних структур); пріоритезація інфраструктурного напряму розвитку та розбудови інформаційної економіки. Використання цієї моделі характерне для країн, що входять до складу ЄС та для яких властиве органічне поєднання окремих елементів японської та американської моделей	Прагнення до створення сприятливих умов для ринкових взаємодій, що виключає пряме втручання держави у формування направленості структурних перебудов економіки
Німецька (неоліберальна) модель управління національною економікою	
Орієнтує державне регулювання на усунення перешкод для конкуренції, стимулювання розвитку малого бізнесу, зростання зайнятості, соціальної спрямованості розвитку ринку, економічної безпеки працівникам, вирівнювання доходів, соціальне страхування, забезпечення мінімальної оплати праці, існує розгалужена система соціальних виплат	За рахунок поєднання економічних та соціальних орієнтирів ця модель досягає оптимального співвідношення суспільних та індивідуальних інтересів
Шведська (соціал-демократична) модель управління національною економікою	
Передбачає посилену увагу до соціальної сфери, рівня зайнятості, соціального забезпечення, трудових відносин та жорсткої політики доходів	Головний орієнтир — забезпечення максимально сприятливих умов для виявлення кожним суб'єктом власної суспільно-корисної активності, активне втручання держави у процес розподілу і перерозподілу доходів, створення сильної системи соціального захисту, домінування ідей рівності та солідарності. Впроваджується у скандинавських країнах та частково у Португалії, Іспанії

Японська модель управління національною економікою	
Характеризується надмірним втручання держави, здійснюється моніторинг урядом ефективності роботи галузей, він може прийняти рішення щодо їх вибіркової підтримки або цілковитого згортання чи перенесення за межі країни. Уряд здійснює свою діяльність у рамках державно-приватного партнерства, розробляє довгострокові плани стратегічного розвитку, де визначає ключові напрями структурних трансформацій економіки, за погодженням з представниками великого бізнесу, на яких покладається виконання відповідних програм. Використання такої моделі характерне для Південної Кореї та Сінгапуру	За рахунок провадження політики активного державного втручання у процес структурних трансформацій створено основу для розвитку високотехнологічної економіки та досягнуто стабільних темпів економічного зростання. Здійснюється стимуляція процесів зниження ресурсоемності виробництв — підтримка ресурсозберігаючих технологій як перспективного напрямку впровадження інновацій, що знайшло відображення на мікрорівні у вигляді концепції ощадливого виробництва
Китайська модель управління національною економікою	
Основні економічні функції держави: формування наукової стратегії і народногосподарських планів; узгодження регіональних та галузевих планів і господарських зв'язків; активний вплив на економічне ринкове середовище через розробку нормативних актів, удосконалення системи цін, податків, кредитів; складання планів розвитку науки, техніки та їх активного впровадження у виробництво; сприяння розширенню дії внутрішнього і зовнішнього ринків, включення в їх сферу підприємств, надання їм необхідної інформації про кон'юнктуру ринків, можливості економічного співробітництва	Відбувається мобілізація та розподіл ресурсів, використання податкової системи, механізмів грошового обігу, ціноутворення

Джерело *. Систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [5-10].

Висновки. Враховуючи зазначене слід констатувати, що в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну, *мають місце колосальні* збитки, нанесені у результаті цього вітчизняній економіці, інфраструктурі, навколишньому середовищу тощо та суттєвої обмеженості відновлюваних та невідновлюваних ресурсів. У зв'язку з чим актуалізується потреба у докорінному перегляді й формуванні на цій основі нової парадигми економічного розвитку держави і її безпекової доктрини. При цьому доцільним вважається акцентувати увагу на розробленні та впровадженні проєктів у сфері біоекономіки з використанням моделі A.S.A.P. [3], а також враховувати окремі риси американської моделі управління національною економікою, яка довела свою ефективність та може бути адаптована для подальшого практичного використання на

теренах України. Зазначене становить перспективи подальших розвідок за проблематикою дослідження.

1. *Hirsi Koski A., Koski A., Prause G.* Promoting universities' 3rd task — recommendations for university-business cooperation. 2009. Chapter — January. URL: https://www.researchgate.net/publication/313819406_PROMOTING_UNIVERSITIES%27_3RD_TASK_-_RECOMMENDATIONS_FOR_UNIVERSITY-BUSINESS_COOPERATION; 2. *Процаликіна А. М.* Передумови становлення та розвитку біоекономіки. Ефективна економіка. 2016. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5314>; 3. Завдані економіці України внаслідок війни збитки перевищують \$700 млрд — Шмигаль. 2023. 23. 01. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/882336.html>; 4. *Бреус С. В.* Управління економічною безпекою системи вітчизняних закладів вищої освіти : монографія. К. : КНУТД, 2019. 400 с.; 5. *Дергалюк Б. В.* Світові моделі державного регулювання структурних зрушень в економіці. Економіка та держава. 2019. № 10. С. 65-68; 6. *Бодров В. Г., Шепетько Р. І.* Структурна політика в умовах загострення міжнародної конкуренції. Міжнародна економічна політика. 2014. № 2 (21). С. 78-98.; 7. Детермінанти розвитку національного господарства: монографія / М. В. Шашина, А. В. Гречко, О. П. Кавтиш та ін., за заг. ред. П. В. Круша. Київ, НТУУ «КПІ», 2014. 276 с.; 8. *Попадинець Н. М.* Стратегічні цілі державної структурної політики України. Регіональна економіка. 2014. № 1. С. 175-183; 9. *Тулчинська С. О.* Перспективи та доміанти розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів України: монографія. Херсон: Вид-во «ПП Вишемирський В. С.», 2014. 210 с.; 10. *Корецький М.* Сучасні моделі ринкової економіки у розвинених країнах. Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. 2002. № 1. С. 93-102; 11. *Breus S., Bielalov T., Denysenko M., Zarichniak A., Al-Tmeizi A.* Strategic management of deployment of innovation projects at the enterprise. Academy of Strategic Management Journal. 2019. Volume 18 (Special Issue 1). P. 1-5; 12. *Breus S., Solokha D., Bieliakova O., Derii Z., Dielini M.* Entrepreneurship development model under conditions of business social responsibility. Academy of Entrepreneurship Journal. 2020. Volume. 26. Issue 3. P. 1-8; 13. *Shamborovskyi G., Nehoda Y., Demidova N., Tarashchenko V., Breus S.* Modeling Study on Risk Identification in the Process of Anti-Crisis Enterprise Management. J. Risk Financial Manag. 2021. Volume 14. Issue 2, 67. P. 1-14.

1. *Hirsi Koski A., Koski A. & Prause, G.* (2009). Promoting universities' 3rd task — recommendations for university-business cooperation. 2009. Chapter — January. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/313819406_PROMOTING_UNIVERSITIES%27_3RD_TASK_-_RECOMMENDATIONS_FOR_UNIVERSITY-BUSINESS_COOPERATION; 2. *Proshchalykina, A. M.* (2016). Preconditions of bioeconomy's formation and development. Efektyvna ekonomika, 12. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5314>; 3. Damages caused to Ukraine's economy as a result of the war exceed \$700 billion — Shmyhal (2023). Retrieved from <https://interfax.com.ua/news/economic/882336.html>; 4. *Breus, S. V.* (2019). Management of economic security of the system of domestic institutions of higher education: monograph. Kyiv. KNUTD.; 5. *Derhaliuk, B. V.* (2019). World models of structural changes state regulation in the economy. Ekonomika ta derzhava, 10, 65-68; 6. *Bodrov, V. H., Shepetko, R. I.* (2014). Structural policy in the conditions of intensifying international competition. The Journal of International Economic Policy, 2 (21), 78-98; 7. *Shashyna, M. V., Hrechko, A. V., Kavtysh, O. P. and others, Krush, P. V. (Ed.)* (2014). Determinants of national economy development: monograph. Kyiv. NTUU "KPI"; 8. *Popadynets, N. M.* (2014). Strategic goals of the state structural policy of Ukraine. Regional Economy, 71 (1), 175-183; 9. *Tulchynska, S. O.* (2014). Prospects and dominants of the development of the intellectual and innovative system of the regions of Ukraine: monograph.

Kherson: Branch «PP Vyshemirskyi V. S.»; 10. *Koretskyi, M.* (2002). Modern models of market economy in developed countries. Bulletin of the Ukrainian Academy of Public Administration under the President of Ukraine. Вісник Української Академії державного управління при Президентові України, 1, 93-102; 11. *Breus, S., Bielialov, T., Denysenko, M., Zarichniak, A. & Al-Tmeizi, A.* (2019). Strategic management of deployment of innovation projects at the enterprise. Academy of Strategic Management Journal, Volume 18 (Special Issue 1), 1-5.; 12. *Breus, S., Solokha, D., Bieliakova, O., Derii, Z. & Dielini, M.* (2020). Entrepreneurship development model under conditions of business social responsibility. Academy of Entrepreneurship Journal. Volume. 26, Issue 3, 1-8; 13. *Shamborovskyi, G., Nehoda, Y., Demidova, N., Tarashchenko, V. & Breus, S.* (2021). Modeling Study on Risk Identification in the Process of Anti-Crisis Enterprise Management. J. Risk Financial Manag, Volume 14. Issue 2, 67, 1-14.